

ALİ AHMED BÂKESİR'İN ROMANLARINDAKİ KADIN KARAKTERLERİN ANALİZİ

*ANALYSIS OF THE CHARACTERS OF WOMEN IN THE NOVELS OF ALI AHMED
BAKTHIR*

Ethem DEMİR

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi, ethemdemir@hotmail.com.tr,
Bursa/Türkiye

ÖZ

Sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda pek çok kısıtlamayla karşılaşan Arap kadını, yoğun mücadeleler sonucunda söz konusu engelleri aştığı ve çeşitli alanlarda kendini daha fazla ifade ettiği görülmüştür. Toplumsal alanlarda etkinliğini artıran Arap kadını; en büyük sükseyi kültürel alanda gerçekleştirmiş, isminin edebi bir esere verilmesinin sakıncalı olduğu bir süreçten edebiyat ve sanat dallarının aranan yüzü haline gelmiştir. İşaret edildiği üzere edebiyatın pek çok alanında varlığını hissettiren Arap kadını, XIX. yüzyılda Batı edebiyatından Arap edebiyatına geçen roman sanat dalında da oldukça aktif bir rol üstlenmiş ve kişisel rengi ile ona damgasını vurmuştur. İnsanlığın bir diğer yarısı olan kadının sahip olduğu duygusal zenginliği, karakter çeşitliliği ve hassas yapısı sebebiyle roman çalışmalarında kendisine büyük önem atfedenlerden birisi de Ali Ahmed BâkesİR olduğu görülmüştür. Söz konusu çalışmaların bazılarında kendisine başkahraman bazılarında da figüran rolünü veren BâkesİR, Arap kadının gerçeğine ve toplumsal hayatta canlandırdığı olumlu ve olumsuz pek çok karakterine değinmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ali Ahmed BâkesİR, Roman Karakteri, Kadın.

ABSTRACT

The Arab woman, who faced many restrictions in social, political and cultural spheres, has been shown to be more involved in various areas and more intensified by the intense struggles. The Arab woman, who increased her activity in social areas; it has become the sought after face of literature and arts from a process where the greatest upswing has been realized in the cultural arena, where it is unfavorable to give the name to a literary genre. As noted, the Arab woman who felt her presence in many areas of literature, XIX. He also played a very active role in the field of novel art that passed from Western literature to Arabic literature in the 20th century and struck him with his personal color. It is seen that Ali Ahmad Bashkir was one of the people who had a great importance to her work in the novels due to the emotional richness, character diversity and delicate structure possessed by the woman who is another half of mankind. BâkesİR, who, in some of his studies, has played an extra role in some of the other heroes, has touched on the positive and negative characteristics.

Key words: Ali Ahmed BâkesİR, Novel Characters, Female.

1.GİRİŞ

Arap toplumun tarihsel sürecine dönüp bakıldığında, toplumun temeli olarak değerlendirilen kadının, bazı anlayış ve geleneklerin etkisiyle uzun bir süre çeşitli kısıtlamalara tabi tutulduğu görülmektedir.¹Ancak XIX. yüzyıla gelindiğinde Arap kadının sosyal, siyasal, kültürel ve diğer alanlarda da görünür olması, kendini ifade etmesi ve yeteneklerini sergilemesi için birçok aydının çeşitli girişimleri söz konusu olmuştur. Bu minvaldeki çalışmalara bakıldığında kadının eğitim hakkını savunan Rifâ'a et-Tahtâvî ve Butrus el-Bustânî'nin çalışmalarının dikkat çektiği görülmektedir. Kadının eğitim hakkı ve sosyal özgürlüğü noktasında verdiği mücadeleyle ön plana çıkan aydınlardan biri de Kasım Emin'dir. *El-Mer'atü'l-Cedîde* ve *Tahrîru'l-Mer'a* adında kaleme aldığı iki kitabında kadının eğitim hakkını, sosyal özgürlüğünü ve

¹ Henâ' Zerik, *Suretu'l-Mer'a fi Rivâyeti Kalil mine'l-Aybi Yekfi li Zehrat Dik*, (Yüksek Lisans Tezi, Muhammed Gaydar Beskar Üniversitesi Edebiyat Fakültesi), 2016, s. 5; Abdulkadir Şeybetü'l-Hamed, *Hukûku'l-Mar'a fi'l-İslâm*, y.y., Riyâd, 2010, s. 15-16.

bağımsızlığını işleyen Kasım Emin, kadının ancak eğitimle olumlu görüşlere sahip olup hurafelerden uzaklaşacağını ve ailede huzuru tesis edebileceğini savunmuştur.²

Arap kadınının romanla olan geçmişine göz atıldığında kendisinin; edebiyat ve sanatın farklı birçok dalına kaynaklık ettiği gibi roman sanat dalına da özgün kişiliğiyle değişik birçok karakterde katkı sağladığı fark edilecektir. Güçlü kişiliğini ortaya çıkarmak, geleneksel çevre tarafından kendisine atfedilen olumsuz imajı ortadan kaldırmak ve özgürlüğünü garanti altına almak için romanı bir platform olarak kullanmak isteyen Arap kadını, uzun mücadeleler sonunda ancak bunu başarabilmiştir. Kadının roman alanında yaşadığı kısıtlamanın en bariz örneklerden birisi, Muhammed Hüseyin Heykel'in *Zeynep* adlı romanıdır. Yapısal ve tematik roman tekniği çerçevesinde kaleme alınan ilk eser olma özelliğine sahip söz konusu roman, aşk ve romantizm içeriğinden dolayı ilk baskıda "*Menâzir ve Ahlâku'r-Rifiyye*" adıyla yayımlanmıştır. Mezkûr içerikten mütevellit toplumsal tepkiye maruz kalmak istemeyen Heykel, romanın ismini değiştirdiği gibi kendisi için de Fellâh Mısri müstear ismini tercih etmiştir; ancak beklenilen aksine toplumdan olumlu tepkiler gelince daha sonraki baskılarda kitabın ve yazarın gerçek isimlerine yer verilmiştir.³

Roman olaylarını canlandırma noktasında zengin bir karakter repertuarına sahip Arap kadını, söz konusu karakter çeşitliliği ile romanın tematik yapısına zenginlik katmış ve okurun romana olan ilgisine canlılık kazandırmıştır.

Arap romanındaki kadın kahraman, genelde romanın tamamında tek bir karakteri canlandırırken bazen de ana karakterinin yanında ikinci hatta üçüncü bir karakteri de canlandırdığı olmuştur. Örneği az olmakla beraber kimi roman kahramanları, aynı romanda iki zıt karakteri sahneledikleri de vakidir.

Arap kadınının romanlarda yaygın bir şekilde canlandırdığı karakterlerden bazıları şu şekildedir: Geleneksel kadın karakteri, kadının yaşadığı toplumun kurallarına uyduğu ve davranışlarını da buna uygun olmasına riayet ettiği karakterdir. Teslimiyetçi kadın karakteri, her şeye boyun eğen, haklarından feragat eden, duygularını içinde yaşayan ve her türlü âsîlikten uzak duran karakterdir.⁴ Dominant kadın karakteri; erkek gibi davranan, kocasına hükmeden ve ailedeki otoriteyi kontrolünde bulunduran karakterdir. Okumuş kadın karakteri; yaşadığı toplumdaki kadınların eğitim ortalamasının üzerinde bir eğitime sahip, olanaklar itibarı ile daha iyi bir konumda olan ve akranlarına oranla daha değişik bakış açıları geliştirebilen karakterdir. Ezilmiş kadın karakteri; çevresi tarafından dikkate alınmayan, sık sık şiddete maruz kalan ve kendisi ile ilgili konularda bile karar verme özgürlüğüne sahip olamayan karakterdir. Âşık kadın karakteri; platonik düzeyde bir erkeğe âşık olan ve bu uğurda her türlü sıkıntıya katlanan karakterdir. Dışlanmış kadın karakteri; ahlaki geleneklere mugayir bir fiiliyatta bulunduğu için toplum ve ailesi tarafından reddedilen ve birçok hakkından mahrum bırakılan karakterdir.⁵

Arap romanlarında varlığını güçlü bir şekilde hissettiren Arap kadını, bazı romanlarda başkahraman bazılarında ise yardımcı kahraman rolüyle yer almıştır. Nitekim roman vakaların merkezinde yer aldığı, romanın yapısal özelliklerinden olan olay örgüsünün etrafında şekillendiği ve diğer kahramanların kendisi için seferber olduğu çalışmalarda başkahraman; roman olaylarını somutlaştırdığı, rolünü icra etmede başkahramana uygun ortam sağladığı ve bazen kaybolup bazen de ortaya çıktığı çalışmalarda ise yardımcı kahraman rolünü icra etmiştir.⁶

Arap kadını, başkahraman düzeyinde rol aldığı veya önemli bir iz bıraktığı romanların birçoğuna ya ismi ile ya da kendisini çağrıştıran bir özelliği ile damga vurmuştur. Nitekim *Zenûbiyye*, *Bedür*, *Selmâ*, *Sâmiye*, *Esmâ*, *Zeynep* ve *Şeceretüddür* gibi romanlara ismi ile damga vuran Arap kadını, *Nahletü Salih*, *Bintü'l-Asr*, *Gâdetü Lübnan*, *Şehîdu'l-Garâm*, *Zabyetü Tantâ*, *el-Mer'a fi's-Şarkı'l-Avsat*, *Markus Fehmî* gibi yüzlerce romana ise kendisini çağrıştıran bir özelliği ile damga vurmuştur.⁷

² Kasım Emin, *Tahrîru'l-Mer'a*, Müessesetü'l-Hindâvî, Kahire, 2011, s. 18, 22; Mufkûde Sâlih, *el-Mar'et fi'r-Rivâyetü'l-Cezâiriyye*, Dâru'l-Hudâ, Baskar, 2009, s. 15.

³ Rahmi Er, *Tâhâ Hüseyin ve Üç Romanı*, (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara, 1988, s. 160; *Gâdet Mahmûd Abdullah Halil, Süretü'l-Mer'ati fi'r-Rivâyeti'n-Nisâiyye fi Bilâdi's-Şâm*, (Doktora Tezi, Ürdün Üniversitesi Yüksek Bilimler Fakültesi), 2004, s. 16.

⁴ Örnek olarak Cezayirli öykü yazarı Ahmet Rıza Huhu'nun *Gâdetü Ummi'l-Kurâ* eserindeki başkahraman Zekiye, duygularını bastırma uğruna geleneğe bağlı, teslimiyetçi Hicaz kadını temsil etmektedir. Zekiye, Arap geleneğine karşı âsîlikten uzak duran bir karakter sergilemektedir. Teslimiyetçi Arap kadını karakterinin ayrıntısı hakkında bkz: Adnan Arslan, Ahmet Rıza Hühü'nün "*Gâdetü Ummi'l-Kurâ*" Öyküsünde "Arap Kadını Üzerindeki Sosyal Baskı" İzlegi, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2017/6, c. 6, sayı: 12.

⁵ Detay için bk: Henâ' Zerik, *Süretü'l-Mer'a fi Rivâyeti Kalil mine'l-Aybi Yekfi li Zehrat Dik*, (Yüksek Lisans Tezi, Muhammed Gaydar Beskar Üniversitesi Edebiyat Fakültesi), 2016; Mâcid Hamûd, "*el-Mer'a fi Rivâyât Sahar Halife*", *Mecelletü'l-Marife*, 1994, Sayı: 373; Vâil Ali Fâlih es-Samâdi, *Süretü'l-Mer'a fi Rivâyati Sahar Halife*, (Yüksek Lisans Tezi, Âli Beyt Üniversitesi Edebiyat Fakültesi), 2006.

⁶ Munîre Bebarî, *Binâü's-Şahsiyât fi Rivâye 'Arşi Ma'shuk Li Rabia* (Yüksek Lisans Tezi, Celtî, Hayser Bisker Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesi), s. 21,23; Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman Sanatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 158.

⁷ Seyyid Necm, "*el-Mer'a fi Bevâkir'r-Rivâyeti'l-Arabiyye*", <http://cahiersdifference.over-blog.net/article-33467401.html>, (01.01.2018).

Bâkesîr'in Romanlarında Kadın Karakterleri

Kadının sosyal, siyasal ve kültürel haklarının belli bir oranda kısıtlandığı toplumsal hayattaki hareket alanının sınırlandığı bir dönemde Ali Ahmed Bâkesîr, kadın aleyhine uygulanan söz konusu yanlış uygulamalara karşı çıkmış ve roman, şiir ve tiyatrolarında kendisine güçlü bir şekilde atıfta bulunmuştur.⁸

Kaleme aldığı romanların tümünde kadın kahramanını çeşitli karakterlerle aktif kılan, çevresini etkileme gücüne sahip ve olaylara yön veren bir profilde yansıtan Bâkesîr, bunu *Sellâmetü'l-Kass* adlı romanında açıkça göstermiştir. Konusunu romantizmden alan *Mecnûn'u Leylâ*, *Romeo Juliet*, *Kuseyr 'Azze* ve *Cemil'u Büseyne* gibi birçok roman ve hikâyenin olay örgüsüne bakıldığında aşkı harekete geçirme noktasında kadın kahramanın statik erkek kahramanın dinamik olduğu ve bu tür çalışmaların da bu şekilde isimlendirildiği görülmektedir. Ancak Bâkesîr ise, *Sellâmetü'l-Kass* adlı roman örneğinde görüldüğü üzere genel teamülün dışına çıkarak erkek kahramanı statik kadın kahramanı da dinamik kılmış ve bu durumu romanın ismine de yansıtmıştır.⁹

Romanlarında kadın kahramana güçlü ve dinamik bir rol vererek onu onore eden Bâkesîr, kadın oyuncu sayısında da pozitif ayrımcılık uygulayarak ilgili çalışmalarında kadınlardan zengin bir kadroya yer vermiştir. Bu anlamda söz konusu çalışmalarda yer alan oyuncular şunlardır:

- ✓ *Sellâmetü'l-Kass*: Sellâme, Zevcetü Ebi'l-Vefâ, Cemîle, Hubâbe.
- ✓ *Vâ İslâmâ*: Gülnâr, Şeceretüddür, Cihân Hâtûn, Aişe Hâtûn, Zevcetü İzzeddin Aybek.
- ✓ *Leyletü'n-Nehr*: İhsân Diyaddin, İhsân Zekî, Vâlidetü Fûad, Vâlidetü İhsân Diyaddin,
- ✓ *es-Sâiru'l-Ahmer*: Râciye, 'Âliye, Fâhite, Şehr, Ümmü Hamdân, Mehcûra, Ümmü'l-Gays.
- ✓ *Sîretü'ş-Şucâ*: Sümeyye, Zevcetü Şâver, Zevcetü Ebi'l-Fadl.
- ✓ *el-Fârisu'l-Cemil*: Sükeyne bint Hüseyin, Aişe bint Talha, 'Azze, Zevcetü Muhtâr b. Ebî Ubeyd, Emetü'l-Hamîd, er-Rebâb bint Reyân.

Bâkesîr, her ne kadar kadın roman kahramana zengin bir kontenjan ve güçlü bir rol vermişse de dönemindeki kadının sosyal hayattaki realitesinden kopmamış aksine toplumsal hayattaki rolünü göz önünde bulundurmuştur.¹⁰ Bu anlamda bakıldığında Bâkesîr'in Arap kadının gerçek hayattaki birçok farklı rolüne değindiği; savaş meydanında Allah için cihad edeni mücâhide kadın, devlet ve toplumu yönetme iradesini sergileyeni otoriter kadın, çocuğu üzerine titreyeni anne kadın, özgürlüğü elinden alınmış ve en temel haklardan mahrum bırakılmış olanı cariye kadın, türlü musibet ve acılara uğramış olanı cefakâr kadın, kıskançlık, şımarıklık ve kendini beğenmişliğin üst seviyesine çıkmış olanı narsist kadın, kendini platonik bir aşkın akışına bırakanı âşık kadın ve toplumun kendisine belirlediği rolün dışına çıkamayanı da geleneksel kadın karakteri ile yansıttığı görülecektir. Özetle değinilen söz konusu karakterler, yazarın romanlarında şu şekilde detaylandırılmıştır:

1. Mücâhide Kadın Karakteri

Bâkesîr'in, roman çalışmalarında üzerinde önemle durduğu kadın karakterlerden biri mücâhide kadın karakteridir. Söz konusu karaktere *Vâ İslâmâ* ve *Sîretü'ş-Şucâ* adlı romanlarında geniş bir şekilde yer veren ve onu bu çalışmalarındaki cihâd sahnelerinde aktif kılan Bâkesîr; kadının gayretli, güçlü ve iradeli olduğunu, şayet bir karara varmışsa onu gerçekleştirmek için her türlü tehlikeyi göze alabileceği şeklinde okuyucuya ince bir mesaj vermiştir.¹¹

Cihâdın, kişinin bütün imkânlarıyla düşmana karşı savaşması¹² şeklinde yorumlandığı gerçeği göz önüne alındığında mücâhide kadın karakterinin, *Vâ İslâmâ* adlı romanın kahramanlarından Gülnâr ve *Sîretü'ş-Şucâ* adlı romanın kahramanlarından Sümeyye'nin şahsında mücessem bir hal aldığı görülecektir.

Okuyucuyu nedensellik ilişkisi bağlamında sürpriz veya belirsiz tablolarla karşı karşıya bırakmak istemeyen Bâkesîr; Gülnâr ve Sümeyye örneğinde olduğu gibi kadın roman kahramanlarını müstakbel rolleri için

⁸ Gulâm Nebî, "Kadiyetü'l-Mer'a kemâ Tetecellâ fi 'A'mâl Ali Ahmed Bâkesîr", *Kâlikût Üniversitesi Arap Dili Bölümü Kâlikût Dergisi*, Sayı: 3, 2017, s. 99; es-Sûmehî Ahmed Abdullah, *Ali Ahmed Bâkesîr Hayâtühü, Şi'ruhu'l-Vetanî ve'l-İslâmî*, (Yüksek Lisans Tezi, Ezher Üniversitesi Edebiyat Fakültesi), Kahire, 1975, s. 31.

⁹ Abdulkâhîm ez-Zebîdî, "Sûretü'l-Mer'a fi'r-Rivâyâtü't-Târîhiyye", *Mecelletü'l-Vâfid*, 2010, Sayı: 6, s. 102.

¹⁰ Ali Fehd Dehâ, *Ali Ahmed Bâkesîr Ve Edebuhu'n-Nesrî er-Rivâyâtü't-Târîhiyye Diraseten Fenniyye*, (Yüksek Lisans Tezi, Irak Üniversitesi Edebiyat Fakültesi), Bağdât, 2011, s. 164.

¹¹ Beşâret Ahmed Şâhîn, "Suretu'l-Mer'a Fi'r-Rivâyâtü Ali Ahmed Bâkesîr", *Kâlikût Üniversitesi Arap Dili Bölümü Kâlikût Dergisi*, Sayı: 3, 2017, s. 151.

¹² Cemâleddin Muhammed b. Mukerrem b. Manzûr, *Lisânu'l-Arap*, (I-IV), Müessesetü'l-Â'lemî li'l-Matbû'ât, Beyrut, 2005, I, s. 683.

erkenden hazırlamıştır. Bu anlamda Moğollar'la mücadelede sembol olan Celâleddin Harizmşah'ın sarayında büyüyen ve kuzeni Kutuz ile Moğollar'la mücâdele konulu savaş oyunları oynayan Gülnar,¹³ onlara karşı nefret duygusu ve savaşma arzusu ile söz konusu rolü için erkenden hazırlandığı görülmektedir.

İslam düşmanları ile mücadele bilinci üzere yetişen Gülnar, büyüüp Mısır Sultanı Kutuz ile evlendiğinde de o bilincini kaybetmemiş aksine daha da bilinçlenmiştir. Moğollar, Bağdat'ta korkunç katliamlar yapıp Mısır'a yöneldikleri sırada onlara karşı yapılan cihâd hazırlıklarında Gülnar da, aktif rol almış ve eşi Sultan Kutuz'un yanından ayrılmamıştır. Nitekim savaşa hazırlık aşamasında çeşitli sıkıntılarla karşılaşan Kutuz'u sürekli cesaretlendirmiş ve ilgili hazırlıkların temini için onunla beraber gecesini gündüzüne katmıştır.¹⁴

Cihad bilincini Moğollar'a karşı yapılan Ayncâlût savaşında en üst noktaya taşıyan Gülnar, sultan çadırında oturmak yerine eline kılıç alıp düşman ile savaşmış ve kocasını ani saldırılara karşı korumaya çalışmıştır. Ancak söz konusu savaşta kocası Kutuz'a siper olup onu benzer saldırıların birinden korumaya çalışırken kılıç darbesi ile ağır bir şekilde yaralanmıştır. Çadıra taşınan Gülnar'ın bu kritik durumunu gören Kutuz, Vâ Habîbetâ! Şeklinde feryat ettiği metanetini kaybetmemiş olan Gülnar, tarihe geçecek olan "Vâ Habîbeta deme Vâ İslâmâ de! Çünkü bugün İslam tehlikededir." İfadesiyle onu uyarmış ve şehîd olmuştur.¹⁵

Bâkesîr, Gülnar gibi Sümeyye'yi de mücâhide kadın rolü için erkenden hazırlamıştır. Bu anlamda Sümeyye'nin yetiştiği ortama bakıldığında kendisinin başta vatanı olan Mısır olmak üzere tüm Arap ve İslâm âleminin yaşadığı sıkıntıları kalbinde hisseden ve onun derdiyle yanıp tutuşan bir babanın evinde doğup büyüdüğü görülecektir. Mısır saltanat çevrelerinin neden olduğu baskı, kötü yönetim ve yolsuzluk gibi olumsuz durumlara tepki gösteren ve bunların düzeltilmesi için gayret sarf eden babası Ebu'l-Fadl, kızını da bu şuurla yetiştirmiştir.

Vatan sevgisinin canlı, İslam âleminin sorunlarına duyarlı ve toplumsal konulara karşı hassas bir ailede yetişen Sümeyye'nin de aynı değerleri taşıdığı hatta büyüdüğü daha da hassaslaştığı ve her türlü fedakârlığı yapabilecek bilince yükseldiği görülmüştür. Nitekim Haçlılar'la gizli ittifaklar içerisinde bulunan kayın pederi Mısır Veziri Şâver'in Mısır ve İslam âleminin aleyhine olan birçok planını kocası olan Şucâ ile beraber ilgili makamlara önceden bildirerek akamete uğratmıştır.¹⁶

Düşman aleyhine birçok casusluk çalışmasında bulunan Sümeyye, cihâd faaliyetini bununla sınırlandırmamış Haçlılar'ın Mısır'ı işgal etme tehlikesi zuhur ettiği bir dönemde söz konusu bilincini daha bir üst aşamaya taşımıştır. Bu anlamda Haçlılar'a karşı muhtemel bir savaşta ülkesini savunmak isteyen Sümeyye, geleneksel çevrenin tepkisini göze alarak kocası Şucâ'dan ok atmayı, kılıç kullanmayı ve ata binmeyi öğrenmiştir.¹⁷

Savaşmayı erkek işi olarak değerlendirip Sümeyye'nin söz konusu faaliyetlerini geleneksel toplum anlayışı kapsamında eleştirenlere Bâkesîr, karşı çıkmış ve romanın başkahramanı Şucâ'nın aracılığı ile onlara bazı sahabe kadınların da savaşmayı öğrendikleri şeklinde cevap vermiştir.¹⁸

2. Otoriter Kadın Karakteri

Tarih boyunca birçok kadın, farklı coğrafyalarda otorite sahibi olmuş ve birçok ülkeyi yönetmiştir. Ancak bazıları, sahip olduğu söz konusu hâkimiyeti açıktan uygularken, bazıları da perde gerisinde uygulamıştır.¹⁹ Bu tarihsel gerçeğe bigâne kalmayan birçok roman yazarı, kaleme aldıkları çalışmalarda bu tür kadın karakterlere yer vermişlerdir. Romanlarında hâkim/otoriter kadın rolüne itina ile atıfta bulunan yazarlardan biri de Bâkesîr'dir. *Vâ İslâmâ* adlı romanın kahramanı Şeceretüddür'u söz konusu karakterde yansıtan Bâkesîr, onun kişiliği ile ilgili mülahazalarını şu şekilde dile getirmiştir:

"Herkes karşı mutlak hâkimiyete sahip olan Şeceretüddür istediğini azleder istediğini de terfi eder."²⁰

Şeceretüddür; güçlü bir şahsiyete sahip, sözü yönetim erkânı tarafından dinlenen, yöneticilerin, komutanların ve devletin üst kademelerinde bulunanların kendisine biat ettiği, herkesin gazabından sakındığı ve sevgisini kazanmaya çalıştığı biridir. Tüm komutanları, onun gözüne girip onunla evlenebilmek için savaş meydanında türlü hünerlerini sergilemişlerdir.²¹

¹³ Ali Ahmed Bâkesîr, *Vâ İslâmâ*, Dâru Mısır, Kahire, 1945, s. 29-30.

¹⁴ Bâkesîr, *Vâ İslâmâ*, s. 184.

¹⁵ Bâkesîr, *Vâ İslâmâ*, s. 194.

¹⁶ Bâkesîr, *Siretu's-Şucâ*, Mektebetü Mısır, Kahire, 1955, s. 256.

¹⁷ Bâkesîr, *Siretu's-Şucâ*, s. 239.

¹⁸ Bâkesîr, *Siretu's-Şucâ*, s. 241.

¹⁹ Detay için bkz: Yahya el-Cebûri, en-Nisau'l-Hâkimât mine'l-Cevârî ve'l-Melikât, Dâru Mecdulâvî, Ammân, 2011.

²⁰ Bâkesîr, *Vâ İslâmâ*, s. 141.

²¹ Abdullah el-Hatîp, *Rivâyâtü Ali Ahmed Bâkesîr*, Dâru'l-Me'mun, Ammân, 2003, s. 130.

Şeceretüddür, zor zamanlarda verdiği stratejik kararlarla ülkesini düşman işgalinden koruduğu gibi otoriter kadın vasfını da ne denli hak ettiğini açıkça göstermiştir. Şöyle ki; Mısır'ın Haçlılar tarafından kuşatıldığı bir sırada kocası Sultan Salih Eyyüp ölür. Vuku bulan bu ölümün, Müslüman askerlerin safında herhangi bir zaafa yol açmaması için Şeceretüddür, sultanın hasta olduğunu ve kimseyle görüşmek istemediğini söyleyerek bu durumu gizlemiş ve savaş boyunca ordu komutanları ile kendisi görüşüp, gereken emirleri vermiştir.²²

Yazar tarafından güçlü, otoriter ve ülkesini Fâraskûr²³ savaşında düşman işgalinden kurtaran olumlu bir karakterde çizilen Şeceretüddür, kocası Sultan Salih Eyyüb'ün ölümünden sonra tam tersi bir karaktere büründüğü görülmektedir. Artık eski Şeceretüddür gitmiş yerine hilekâr, düzenbaz, saltanat şehvetine kapılmış gaddar biri gelmiştir. Nitekim kocasının ölümünden sonra tahta geçip Mısır'ı yönetmeye başlayan Şeceretüddür, saltanatına tehdit olarak gördüğü birçok devlet ricalini suikast yöntemi ile infaz etmiştir.²⁴

Çıkarlarına tehdit olarak algıladığı kişilerin infazında farklı yöntemlere başvuran Şeceretüddür, çoğunlukla düşmanlarını çeşitli vaatlerle birbirine kırdırarak ortadan kaldırmıştır. Bu anlamda konu biraz daha detaylandırıldığında Şeceretüddür'un ilk olarak Sultan Nasır'ı ortadan kaldırdığı görülür. Mısır'ı ve kendisini tehdit eden Sultan Nasır'a karşı tedbir almaya yönelen Şeceretüddür, önemli devlet ricalinden İzzeddin Aybek ve Fârisuddin Aktây'a kim bana Sultan Nasır'ın kellesini getirirse onunla evlenirim teklifinde bulunur. Bu ilginç vaat ile Aybek ve Aktây'ı Sultan Nasır'ın üzerine salan Şeceretüddür düşmanlarından birini bu şekilde bertaraf eder.²⁵ Sultan Nasır'ın İzzeddin Aybek tarafından öldürülmesi üzerine Şeceretüddür, daha sonra kendisi ile evlenir. Ancak bu durumu kabullenemeyen Aktây ise, Aybek ve Şeceretüddür'un aleyhine olabilecek birçok gizli faaliyete başvurur. Aktây'ın planlarından rahatsız olan Şeceretüddür ise, onu Kutuz'a bir vaat karşılığında öldürtür²⁶ ve bu şekilde bir düşmanını daha ortadan kaldırmış olur.

Kendileriyle ihtilafa düştüğü bütün rakiplerini tek tek ortadan kaldıran Şeceretüddür, en sonunda devlet idaresi ile ilgili bir konuda anlaşamadığı kocası Aktây'ı da zehirleyerek bu seriye katmıştır.²⁷

3. Anne Kadın Karakteri

Edebiyatın başka alanlarında olduğu gibi romanda da anne; eşinin ve çocuklarının taleplerini önceleyip kendi ihtiyaç ve isteklerinden feragat eden diğerkâmlığın, fedakârlığın ve sevginin sembolü olarak karakterize edilmiştir. Annenin söz konusu îsârı; bazen çocuklarının üzerine titreyen bir anne, bazen ideal bir eş, bazen de kendini çocuklarına adanmış dul bir kadın suretinde ortaya çıkmaktadır.²⁸

Ali Ahmed Bâkesîr'in romanlarında birçok anne yer almasına rağmen annelik rolü itibari ile *Sellâmetü'l-Kass* adlı romanın kahramanlarından Ümmü Abdurrahman ve *Vâ İslâmâ* adlı romanın kahramanlarından Kutuz'un annesi Cihân Hatun daha çok ön plana çıkmıştır.

Roman çalışmalarında anne rolüne özenle yaklaşan Bâkesîr, söz konusu rolde yer alan anneleri çocukları üzerine titreyen, onları her türlü tehlikelerden korumaya çalışan, onların iyi bir birey olarak yetişmeleri adına eğitimlerine hassasiyetle yaklaşan ve dünya saadetlerinin yanında ahiret saadetlerini de düşünen bir profile resmetmiştir.

Anne karakterini canlandıran Ümmü Abdurrahman'a ve onu ön plana çıkaran rolüne biraz daha yakından bakıldığında söz konusu rolünü profesyonel bir şekilde canlandırdığı görülecektir. Ümmü Abdurrahman, isminden de anlaşılacağı üzere *Sellâmetü'l-Kass* adlı romanın başkahramanı Abdurrahman b. Ebî 'Ammâr'ın annesidir. Yazar tarafından sâliha biri olarak nitelen bu kadın, çocuğunun eğitimi ile yakından ilgilenen bir anne olarak ön plana çıkmıştır. Nitekim oğlu Abdurrahman'ı küçüklükten itibaren dini değerler üzere yetiştirmiş ve kendisine ilim sevgisini aşılamıştır. Abdurrahman'ı henüz küçük bir yaşta kur'an'ı

²² Bâkesîr, *Vâ İslâmâ*, s. 129.

²³ Mansûra savaşı diye de isimlendirilen Fâraskûr savaşı, milâdî 1250 yılında Haçlılar ve Memlûklar arasında Mısır'ın tarihi kenti Fâraskûr'da meydana gelmiştir. Haçlıların büyük bir hezimete uğratıldığı bu savaşta binlercesi kılıçtan geçirilmiş ve Fransa Kralı Dokuzuncu Louis dâhil birçoğu da esir alınmıştır. Ancak daha sonra Haçlılar ve Müslümanlar arasında yapılan antlaşma gereği - Haçlıların işgal ettiği Dimyât'tan çekilmesi ve yüksek miktarda fide ödemesi şartıyla - Fransa Kralı dâhil tüm esirler serbest bırakılmıştır. Savaş esnasında meydana gelen önemli hadiselerden birisi de, uzun zamandan beri hasta olan Sultan Salih Necmeddin Eyyüb'in hayatını kaybetmesidir. Yaşanan bu hadise üzerine sultanın eşi Şeceruddur, orduya komutanlık etmiş ve savaşı yönetmiştir. ('Âdil Abdülhâfiz Hamza, eş-Şarku'l-İslâmî beyne Şakay Rihâ: es-Salibiyyin ve'l-Moğûl, Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, Kahire, t.y., s. 35-36; Kâsım 'Abduh Kâsım, *Asru Salâtin'l-Mamâlik: et-Târihu's-Siyâsî ve'l-İctimâî*, 'Dâru Ayn li Dirâsât ve'l-Buhûs'l-İnsâniyye ve'l-İctimâ'îyye, y.y., 1998, s. 13-19.

²⁴ Bâkesîr, *Vâ İslâmâ*, s. 155, 163.

²⁵ Bâkesîr, *Vâ İslâmâ*, s. 151.

²⁶ Bâkesîr, *Vâ İslâmâ*, s. 155-157.

²⁷ Bâkesîr, *Vâ İslâmâ*, s. 163.

²⁸ Halîl, *Sûretü'l-Mer'eti fi'r-Rivâyeti'n-Nisâiyye fi Bilâdi's-Şâm*, s. 155;

öğrenip hafız olsun diye yakın bir akrabasına göndermiş, o da henüz on yaşına gelmeden Kur'an'ı öğrenip hafızlığını bitirmiştir.²⁹

Eşini kaybettikten sonra anneliğin yanı sıra babalık görevini de omuzlayan Ümmü Abdurrahman, çocuğunun hayırlı bir evlat olması için eğitimine daha da hassasiyet göstermiş ve gelecekte Mekke'nin önemli fakihlerinden biri olmasını istemiştir. Temennisinin gerçekleşmesi için namazlarında sürekli Allah'a dua eden Ümmü Abdurrahman, ölmeden önce oğlu Abdurrahman'ın fıkıh ve ibadette parmakla gösterilen biri olduğuna şahit olmuştur.³⁰

Daha önce değinildiği gibi annelik karakteri ile ön plana çıkan diğer bir kadın da *Vâ İslâmâ* adlı romanın kahramanlarından Cihân Hatun'dur. Romanın başkahramanı Kutuz'un annesi ve Celâleddin Harizmşah'ın da kız kardeşi olan Cihân Hatun, henüz karnında bulunan çocuğuna Celâleddin tarafından bir tehlikenin gelmesinden korkmuş ve bu hususta duyduğu endişelerle romanda adından söz ettirmiştir. Moğollar'la sürekli savaş halinde olan Celâleddin, savaşın sonucu hakkında bir müneccime başvurunca kendisinin önce galip sonra da mağlup olacağı ve Moğollar'ı yenip geniş bölgelere hükmedecek bir erkeğin ailesinden çıkacağı haberini almıştır. Bunu duyan Cihân Hatun, karnındaki çocuğun erkek Celâleddin'in karısı olan Aişe Hatun'un karnındaki de kız olma ihtimalinden hareketle büyük bir endişeye kapılmıştır. Celâleddin'in huyunu yakından bilen Cihân, korktuğu gibi çocuğunun erkek olması durumunda saltanatın çocuğu dışında başka birine gitmesini istemeyen Celâleddin'in tepkisinden büyük endişe duymuş ve karnındaki kız olması için Allah'a dua etmiştir.³¹

Annelik içgüdüleriyle henüz doğmamış olan çocuğuna gelebilecek muhtemel tehlikeler karşısında büyük endişeye kapılan ve imkânları dâhilinde çözüm arayan Cihân Hatun, daha sonra doğurduğu erkek çocuğun Celâleddin tarafından güzel karşılandığını görünce rahat bir nefes almıştır.³²

4. Cariye Kadın Karakteri

Tarihsel nitelikli romanların aranan karakterlerinden biri olan cariye karakteri, çoğunlukla ezilen, iradesi gasp edilen, toplum tarafından hakir görülen ve elden ele dolaşan kadın roman kahramanı rolüyle ortaya çıkmıştır.³³ Tarihsel bir gerçeklik olan kölelik sitemi, edebiyatın birçok alanına zaman zaman kaynaklık teşkil ettiği gibi romana da tarihsel karakteri ile katkıda bulunmuştur.

Roman nitelikli çalışmalarında tarihsel gerçeklerden kopmamak ve onları değişik karakterlerle zenginleştirmek isteyen Bâkesîr'in söz konusu çalışmaları incelendiğinde tarihsel karakterlerden biri olan cariye karakterine yer verdiği görülecektir. *Sellâmetü'l-Kass* adlı romanın kahramanlarından Sellâme'yi ve *Vâ İslâmâ* adlı romanın kahramanlarından Gülnâr'ı mezkûr karakter için görevlendiren Bâkesîr, bu yolla roman kadrosunu çeşitlendirmiştir.

Özgürlüğü elinden alınmış söz konusu karakterin temsilcilerinden biri olan Sellâme'ye bakıldığında, bu onur kırıcı kölelik gerçeği ile çok erken bir yaşta tanıştığı görülecektir. Karısına ev işlerinde yardımda bulunması için Ebû'l-Vefâ tarafından satın alınan Sellâme, akranları gibi gülüp oynamak istediği bir yaşta köleliğin acı koşulları ile karşılaşmış ve özgürlüğünden mahrum bırakılmıştır. Diğer kölelere oranla daha güzel koşullarda yaşayan Sellâme, buna rağmen hiçbir zaman özgür çocuklar gibi hareket edememiştir.

Her sabah erkenden kalkıp hayvanları meraya otlatmaya götüren Sellâme, köle de olsa içinde bulunduğu çocukluk dönemin bilinci ile hareket edip bazen uyur, bazen oyunlar oynar ve bazen de güzel sesi ile şarkılar söylerdi. Akşam eve döndüğünde de efendisinin hanımına ev işlerinde yardım ederdi. Gün geçtikçe büyüüp serpilip Sellâme, canı sıkılınca çevredekilerin dikkatini de çeken sesiyle sık sık şarkılar söylerdi. Şarkıdan hazmetmeyen efendisi tarafından önce cezalandırılır sonra da İbn Süheyl diye birine satılır. Bir şarkı mırıldama özgürlüğünden bile yoksun olan Sellâme, yağmurdan kaçarken doluya yakalanır; çünkü ahlaksızlığı ile bilenen İbn Sühey'in içki sofrasının bir mezesi haline gelmişti. Evinde her gece arkadaşları ile kurduğu içki sofralarında âlem yapan yeni efendisi, kendisini de şarkı söylemeye ve onları eğlendirmeye zorluyordu. Çaresiz bir şekilde kendisinden istenilen şeyleri yapan Sellâme, bu rezil hayatın nasıl biteceğini düşündüğü bir sırada güzel sesine vurulup kendisine platonik aşk ile bağlanan Abdurrahman b. Ebî 'Ammâr diye takvalı bir genç çıkarır. Kendisini bu azaptan kurtaracak hayalindeki beyaz atlı prensi bulduğunu düşünen Sellâme, insan onurunu zedeleyen köleliğin sert duvarına tekrardan çarpar. Çünkü velayetini elinde bulduran efendisi, onun özgürlüğüne karşılık Abdurrahman'dan yüksek bir miktarda para talep eder. Fakir

²⁹ Bâkesîr, *Sellâmetü'l-Kass*, Dâru Mısır, Kahire, 1944, s. 4.

³⁰ Bâkesîr, *Sellâmetü'l-Kass*, s. 5.

³¹ Bâkesîr, *Vâ İslâmâ*, ss. 10,12.

³² Bâkesîr, *Vâ İslâmâ*, s. 13.

³³ Zerîk, *Suretu'l-Mer'ati fi Rivâyeti Kalîl mine'-Aybi Yekfi*, s. 5.

olan Abdurrahman ise istenilen parayı denkleştiremeyince Sellâme, yüksek bir para karşılığında İbn Rummâne adında ehli keyf birine satılır. Özgürlüğe ve rüyalarını süsleyen prensine bu kadar yaklaşmışken onları kaybetmek Sellâme'yi derinden sarsmış ve hayata karşı adeta küstürmüştü. Ancak kendisi bir köleydi bundan dolayı efendisinin hizmetine koşmalı, eğlence sofrasında şarkı söylemeli ve onu eğlendirmeliydi. Bu zorunluluğun farkında olan Sellâme, bir taraftan bu minvaldeki görevlerini yapar bir taraftan da Abdurrahman'ın hayalini kurardı. Yıllar bu şekilde birbirini kovalarken Sellâme'nin özgürlük parasını toplayan Abdurrahman da, onu özgürlüğüne kavuşturmak için Medine'ye gelir; ancak onun yakın zamanda Yezîd b. Abdülmelik'e satıldığını öğrenir. Aralarındaki engellerden dolayı dünyada birbirine kavuşma ümitleri kalmayan bu iki kahraman, ahirette kavuşabilmenin temennisiyle birbirinden ayrılırlar.³⁴

Bâkesîr'in romanlarında cariyeye kadın karakterini canlandıran bir diğer kahraman da kendisine işaret edildiği üzere *Vâ İslâmâ* adlı romanın kahramanı Gülnâr'dır. Söz konusu romanda mücâhide kadın karakterinden önce cariyeye karakterini canlandıran Gülnâr, Sellâme gibi erken bir yaşta kölelik gerçeği ile tanışmış, sarayda konforlu bir hayat yaşadığı ve geleceğin prensesi olma yolunda ilerlediği bir sırada hayatın en acı yüzü ve en sıkıntılı tarafıyla karşılaşmıştır.

Gülnâr'a bu karakteri kazandıran roman olaylarına bakıldığında eşkıyalar tarafından kuzeni olan Kutuz'la beraber kaçırıldığı ve tanınmasın diye gerçek ismi olan Cihâd'ın Gülnâr olarak değiştirildikten sonra köle pazarında satıldığı görülmektedir. Kutuz ile beraber Şam'ın meşhur köle pazarında Şeyh Gânim el-Makdisî adında yaşlı birine yüksek bir miktarla satılan Gülnâr, efendisinin evinde normal koşullarla karşılaşmasına rağmen saray gibi çok farklı bir ortamdan geldiğinden köleliğin şartlarına uyum sağlamakta güçlük çekmiştir. Ancak asi bir köle olarak efendisinden azar işitmek istemeyen Gülnâr, sessiz durmaya ve verilen görevleri yerine getirmeye çalışmıştır. Kutuz ve Gülnâr'ın çalışkanlığını ve güzel ahlakını gören efendileri, onlara daha iyi davranmaya gayret göstermiş ve ölümünden sonra özgür olacaklarını vadetmiştir. Efendilerinin oğlu ise, aksine onlara zulmetmeye ve Gülnâr'ı taciz etmeye çalışmış. Bu sıkıntılara uzun süre tahammül etmek zorunda kalan Gülnâr, efendisinin öldüğünü duyunca kendisine verilen söz gereği özgür olmayı beklemiş; ancak efendisinin oğlu, onu azat etmediği gibi ona daha da eziyet etmiş. Uzun süre bu duruma da dayanan Gülnâr, bu seferde köle olarak Mısır saltanat çevrelerinden birine satılmıştır. Babasının sarayında prenses olan Gülnâr, bu sarayda hizmetçi olarak bulunuyorsa da önceki efendisinden kurtulduğu için şükretmiştir.³⁵

5. Cefakâr Kadın Karakteri

Romanlarda cefakâr karakteri canlandıran kadına bakıldığında kendisinin çocuğunu kaybetmiş çilekeş bir anne, kocasını kaybetmiş acılı bir eş, babasını kaybetmiş mahzun bir yetim, alnına leke sürülmüş perişan bir kadın, sevmediği biri ile zorla evlendirilen hüznü bir kız ve daha başka rollerle ortaya çıktığı görülecektir.³⁶

Sabırın ve fedakârlığın sembolü olarak görülen Cefakâr kadın, söz konusu karakteri ile romanı monotonluk ve salt bilgi aktaran bir metin olmaktan uzaklaştırıp tematik yapısına ruh ve duygu kattığından dolayı Bâkesîr'in romanları dâhil birçok romanda yer almıştır.

Cefakâr karakteri canlandıran kahramanların manevi yapılarına bakıldığında kendilerinin manevi bir zenginliğe sahip oldukları, temiz ahlaki bir yaşamdan şaşmadıkları, insanlara iyi niyetle mukabelede buldukları, musibet karşısında metaneti elden bırakmadıkları ve toplumda ön plana çıkmak istemedikleri görülecektir.

Bâkesîr'in roman çalışmaları bu zaviyeden incelendiğinde birçok kahramanın söz konusu karakterle anılması mümkün görülmele beraber *es-Sâiru'l-Ahmer* adlı romanın kahramanı 'Âliye ve *es-Sîretu's-Şucâ* adlı romanın kahramanı Zübeyde'nin söz konusu karakterle daha çok ön plana çıktıkları fark edilecektir. Nitekim her ikisi de birçok musibetle karşılaşmış ve uzun yıllar boyunca bunun acısını çekmiştir.

Romanın başkahramanı olan Hamdân b. Karmât'ın büyük kız kardeşi 'Âliye'ye bakıldığında kendisinin aslında hayata mutlu bir şekilde başladığı, nişanlısı 'Abdân ile evlenip çocuk sahibi olmayı düşündüğü ve gelecekle ilgili güzel şeyler tasarladığı görülüyor. Kıskanç kız kardeşi Râciye'nin kendisine verdiği sıkıntılara ve tarlada çektiği meşakkatlere rağmen söz konusu güzel günlerin hayalini kuran 'Âliye, mutluluğunu sonlandırarak ve hayatını zindana çevirecek felaketlerle aniden karşılaşır. Çünkü hiçbir kural

³⁴ Detay için bk: Bâkesîr, *Sellâmetü'l-Kass*, ss. 11-180.

³⁵ Bâkesîr, *Vâ İslâmâ*, ss. 63-85.

³⁶ Halîl, *Sûretü'l-Mer'eti fi'r-Rivâyeti'n-Nisâiyye fi Bilâdi's-Şâm*, s. 54; Nebîl Fâyiz es-Suyûf, *Kadâye'l-Merati beyne Samti ve'l-Kelâm fi'r-Rivâyeti'n-Nisâiyyeti'l-Arabîyye*, (Yüksek Lisans Tezi, Ürdün Üniversitesi Yüksek Bilimler Fakültesi), 2002, s. 65.

tanımayan bölgenin zengin toprak ağalardan birisi tarafından gizlice kaçırılır. Uzun süre alıkonulan ve namusu kirletilen ‘Aliye, her ne kadar bu cehennemden kaçmaya çalışsa da tutulduğu evin korunaklı olmasından dolayı bir türlü kurtulamaz. Her yerde kendisini aramakta olan ağabeyi Hamdân ise, en sonunda onun İbn Hatîm’in sarayında zorla alıkonulduğunu öğrenir ve uzun uğraşlar sonunda onu kurtarıp eve getirir. Zorla kaçırılmasına rağmen kendisi, toplum tarafından namusu kirlenmiş ve alınına leke sürülmüş biri olarak görülür ve vebalıymış gibi dışlanır. Kendisini dışlayanlar arasında nişanlısı ‘Abdân’ı da gören ‘Aliye, dünyasının başına yıkıldığını, hayalini kurduğu o güzel günlerin artık hiçbir zaman gelemeyeceğini anlar ve içine kapanıp hayata küser. İbn Hatîm tarafından hamile bırakılmış olan ‘Aliye, köylülerden gördüğü baskılara artık daha fazla dayanamaz ve evden gizlice kaçır. Bütün aramalara rağmen ailesi tarafından bulunamayan ‘Aliye, Bağdât’ın bir köyüne gider ve orada evlenir. Artık yeni bir hayata başlamış olan ‘Âliye, bir taraftan İbn Hatîm’den olan kızını büyütür bir taraftan da dini konularda kendisini geliştirir. Arada geçen uzun yıllar sonra kardeşi Hamdân’ın Karmâtilik diye batıl bir mezhep kurduğunu ve birçok kişinin kendisine tabi olduğunu öğrenince bu duruma üzülür ve ona beddua eder. Kocasının ısrarıyla Hamdân’ı ziyaret etmek üzere ailesiyle yola çıkan ve evliliği ile kötü günleri artık geride bıraktığını düşünen ‘Âliye, bu yolculuğunda tekrar bir faciaya uyanır. Çünkü kendilerini tanımayan Hamdân’ın muhafızları, eşini öldürüp kendisini de taciz ederler. Bin bir zahmetle Hamdân’a ulaşan ‘Aliye, onun içinde bulunduğu delaleti, batıl inancı ve sapkın fikirleri görünce çok üzülür ve onu doğru yola davet etmeye çalışır. Bunun için mezhebin kurucusu Hamdân’a eski günlerden bahsederek onu bu şekilde hidayete çağırırken mezhebe mensup kadınları da vaaz yoluyla İslam’a yönlendirmeye çalışır. Ancak onun bu çalışmalarından hoşnut kalmayan mezhebin ileri gelenlerinden bazıları, kendisini ev hapsine alır ve kimseyle iletişim kurmasına izin vermezler.³⁷

Cefakâr kadın karakterlerinden olan ‘Âliye’nin maruz kaldığı sıkıntılara ve çektiği çilelere değinildikten sonra mezkûr karakterlerden bir diğeri olan Zübeyde’nin yaşadığı çilelere bakıldığında, büyük başın derdi büyük olur, atasözünde³⁸ belirtildiği gibi kendisinin daha büyük musibetler yaşadığı görülecektir.

Mısır veziri Şâver’in karısı Zübeyde, sarayda mutlu bir şekilde yaşadığı, nişanlı olan oğlu Şucâ’nın düğününü planladığı ve tıpkı ‘âliye gibi güzel günlerin hayalini kurduğu bir sırada çileli bir hayatla karşı karşıya kalır. Kocasını ve ordu komutanlarından Dırgâm arasında yaşanan taht savaşı sonucu iki çocuğu Dırgâm tarafından öldürülen Zübeyde, hayatın diğer bir yüzü olan acı tarafıyla tanışır.³⁹ Artık gelecekle ilgili güzel hayaller kurmak yerine öldürülen çocukların hatıralarıyla yaşamaya çalışan Zübeyde, bu büyük acının etkisinden daha kurtulamamışken geride kalmış tek çocuğu olan Şucâ’nın kocası tarafından öldürülmesi ile bir defa daha yıkılır. Tekrar evlat acısıyla - hem de en yakını tarafından - karşı karşıya bırakılan ve kocası hapse konulan Zübeyde, artık güzel bir yaşama dair bütün ümitlerini kaybeder.⁴⁰

6. Geleneksel Kadın Karakteri

Değişik kültür ve anlayışlar sâikiyle geleneksek kadın ile ilgili farklı tanımlamalar ortaya çıkmışsa da Arap edebiyat çevrelerinde daha çok şu tanım dikkat çekmiştir:

“Geleneksel kadın, ait olduğu toplumun realitesine uyum sağlayan, koşullarına rıza gösteren, problemler karşısında daha sade düşünen, samimi duygulara ve sınırlı hayallere sahip, eğitim düzeyi çoğunlukla düşük, ilgilendiği konular sınırlı, kadercilik anlayışı güçlü ve toplumsal geleneklere aşırı bağlı olan kadındır.”⁴¹

Sadakat, sadelik ve samimiyet niteliklerine sahip geleneksel kadın, geleneksel toplumların bir ferdi olduğundan dolayı değişim noktasında oldukça hantal olduğu, doğru bildiği şeyleri değiştirmekte zorlandığı ve doğrularını sonraki nesillere aktarma noktasında güçlü bir iradeye sahip olduğu görülmüştür.⁴²

Bâkesîr’in romanları değinilen tanımlar ışığında incelendiğinde birçok kadın kahramanın geleneksel kadın karakterini üstlenmeye hazır olduğu ancak bunlardan Sîretü’ş-Şucâ romanının kahramanlarından Ümmü’l-Fadl’in daha çok ön plana çıktığı görülecektir.

Geleneksel kadın karakterine uygun bir şekilde tüm gayretini çocukları ve eşinin hizmetine hasreden, ailesinin huzuru için didinen ve sade bir yaşam sürdüren Ümmü’l-Fadl, mezkûr konular dışındakilerle pek ilgilenmezdi ve herhangi bir yorum yapmaktan da uzak dururdu. Bâkesîr, onunla ilgili düşüncelerini şöyle dile getirmektedir:

³⁷ Bâkesîr, es-Sâiru’l-Ahmer, y.y., Kahire, 1948, ss. 15-150

³⁸ Necmi Akyalçın, Türkçemizin İncileri Atasözlerimiz: Tanıklı Sözlük, Ertem Basım Yayınları, Ankara, 2012, s. 214.

³⁹ Bâkesîr, Sîretü’ş-Şucâ, Mektebetü Mısır, Kahire, 1955, s. 12, 40.

⁴⁰ Bâkesîr, Sîretü’ş-Şucâ, s. 295,299.

⁴¹ Hassân Reşşâd eş-Şâmî, el-Mer’a fi’r-Rivâyeti’l-Filistîniyye, İttihâdu’l-Küttâbi’l-‘Arap, y.y., 1998, s. 137.

⁴² Abdullah Metin, “Kimliğin Toplumsal İnşası ve Geleneksel Kadın Kimliğinin Aktarımı”, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2011, Sayı: 1, s. 84; Dehâ, Ali Ahmed Bâkesîr Ve Edebu’l-Nesrî, s. 150.

“Ümmü'l-Fazl, hayalleri sınırlı ve düşünceleri sade olan bir kadındır. Sadece evi ve eşi ile ilgilenir bazen de eşine ticari işleri ile ilgili sorular sorar. Eşinin siyasi ve sosyal işleri ile ilgili ise konuşmaz, ancak bu konularda başını belaya sokmasından da korkuyor ve bundan dolayı sürekli dua ediyor.”⁴³

Eşinin huyunun farkında olan Ebu'l-Fadl da, aktif siyasi hayatı ve kurmuş olduğu İslah teşkilatın faaliyetleri ile ilgili onunla herhangi bir istişarede bulunmazdı. Ancak iyi bir eş olmanın gereklerini de yerine getirmeye çalışır ve aile saadeti için hassasiyet gösterirdi.⁴⁴

Ümmü'l-Fadl'ı geleneksel kadın karakteriyle yansıtarak onu toplumsal ve siyasi konularda pasifleştiren yazar, tam tersi bir karakter olan mücâhide kadın karakterinde yansıttığı kızı Sümeyye'yi annesine değil de babası Ebu'l-Fadl'a benzetmeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

“Sümeyye; sıkıntılı anlarda ortaya çıkan büyük bir cesaret ve güçlü bir irade taşıyordu... Fiziksel birçok açıdan babasına çektiği gibi bu iki hasletinde de babasına çekmişti. Aralarındaki bu kadar benzerlik, Sümeyye'yi annesinden çok babasına bağlamış ve babasının sosyal ve siyasi işlerinde kendisine yardım etmeye itmişti. Sümeyye'yi babasına bağlanmaya ve toplumsal konularda duyarlı olmaya iten unsurlardan biri de, annesinin ilgili konulardaki duyarsızlığıydı.”⁴⁵

7. Âşık Kadın Karakteri

Bâkesîr'in romanlarında kadın roman kahramanların canlandırdıkları karakterlerin başında âşık kadın karakteri gelmektedir. Bu anlamda aşk temasını yoğun bir şekilde işleyen Bâkesîr, bazı romanlarında onu ana tema kılmış bazılarında da ana temayı tamamlayan temel unsurlardan kılmıştır.

Yazarın romanlarında ana karakterlerinin yanında âşık kadın karakterini canlandıran roman kahramanları ve bu karakteri canlandırmada kendilerine yardım eden diğer roman kahramanları şunlardır:

- ✓ *Vâ İslâmâ*: Gülnâr ve Melik Muzaffer Kutuz
- ✓ *Sîretü'ş-Şucâ*: Sümeyye ve Şucâ b. Şâver
- ✓ *Leyletü'n-Nehr*: İhsân Diyaddin Hanım ve Fûad Hilmî
- ✓ *Sellâmetü'l-Kass*: Sellâme ve Abdurrahman b. Ebî 'Ammâr

Yazarın değinilen çalışmaları bu açıdan irdelendiğinde âşık kadın karakterin temsilcilerinden İhsân ve Sellâme'nin, bu çalışmalara rolleriyle damga vurarak aşkı ana tema haline getirdikleri, Gülnâr ve Sümeyye ise mezkûr rolleriyle ana temaya ciddi katkı sağladıkları görülecektir.

Romanlarında okura toplumsal, siyasi ve dini birçok mesaj vermesiyle bilinen Bâkesîr'in, bu karaktere geniş yer vermesinin temelinde gençlere temiz aşkın, iffetin ve diğer cinse ilgi duyulduğu sırada uyulması gereken ahlaki ilkelerin neler olabileceğini belirtme isteği olduğu kanaatindeyiz.

İslamî bir hassasiyete sahip Bâkesîr, roman çalışmalarında âşık kadın karakterini işlerken aşkı temiz bir duygu olarak değerlendirmiş ve onu duygusal betimlemeler, masum ve meşru sahnelerle ifade etmeye özen göstermiştir. Âşık kadın karakterini meşru bir çizgide tutmaya gayret eden Bâkesîr, konuyla ilgili betimlemelerde ahlaki prensiplere hassasiyet göstermiş, gayri meşru tasvirlerden uzak durmuş ve tensel düzeydeki yakınlığa yer vermemiştir.

Aşkı mukaddes bir duygu olarak değerlendiren Bâkesîr, âşık kadın kahramanların gayri meşru bir yola saparak onu kirletmelerine engel olmuştur. Nitekim Abdurrahman'a platonik aşkla bağlanan Sellâme, aralarında evlilik bağı olmadığı halde onu öpmesini isteyince Bâkesîr, buna müdahale etmiş ve Abdurrahman'ın lisaniyle bunun meşru bir şey olmadığını ifade etmiştir.⁴⁶

Âşık kadın karakteri ile ilgili dikkat çeken önemli hususlardan bir diğeri de, söz konusu karakteri canlandıran roman kahramanların yaşadıkları aşkların trajedi ile son bulmasıdır. Nitekim aşkı için türlü sıkıntılarla karşılaşan Cariye Sellâme, Yezîd b. Abdülmelik'e satılmasıyla Abdurrahman'a kavuşma ümidini tamamen

⁴³ Bâkesîr, *Sîretü'ş-Şucâ*, s. 68.

⁴⁴ Bâkesîr, *Sîretü'ş-Şucâ*, s. 69.

⁴⁵ Bâkesîr, *Sîretü'ş-Şucâ*, ss. 67-68.

⁴⁶ Bâkesîr, *Sellâmetü'l-Kass*, ss. 96-97.

yitirmiş,⁴⁷ İhsân, Fûad'ın ölümüyle aklını kaybetmiş,⁴⁸ Sümeyye, Şucâ'ya kavuştuktan kısa bir süre sonra Şucâ öldürülmüş⁴⁹ ve Gülnâr da Kutuz'a kavuştuktan sonra Moğollar tarafından şehid edilmiştir.⁵⁰

Aşk macerası facia ile biten âşık kadın karakterlerden İhsân'ın hikâyesi diğer kahramanlara oranla daha dikkat çekici olduğundan dolayı onu ve ona bu karakteri kazandıran hikâyesine bir örnek olarak değinmenin önemli olduğu kanaatindeyiz.

İhsân, babasını küçük yaşta kaybetmiş ve annesi ile beraber dayısı Mahmud'un mahiyetinde küçük bir mahallede yaşamaktadır. Okula giden İhsân, boş vakitlerinde mahalle arkadaşı olan Fûad ile oynamaktadır. İlk başlarda arkadaşlık düzeyinde bir ilişki yaşayan ikili, zamanla duygusal bir ilişki durumuna uyanırlar. Kendisine uyandıkları bu hissi evlilikle taçlandırmak isteyen kahramanlar, İhsân'ın dayısının engeliyle karşılaşılırlar. İhsân'ın, dayısının zoruyla sevmediği zengin biri ile evlendirilmesi üzerine kahramanların çocukluktan beri yaşadıkları neşeli günlerin bittiği ve dayanılmaz çileli günlerin başladığı görülüyor. Aradan geçen uzun zamana rağmen birbirini bir türlü unutamayan İhsân ve Fûad, yaşadıkları aşkın acısıyla hastalanıp yataklara düşerler. Söz konusu ayrılık acısına daha fazla dayanamayan Fûad, hasta yatağında son nefesini verince bunu duyan İhsân da, aklına hâkim olamayıp delirir.⁵¹

8. Narsist Kadın Karakteri

1898 yılında psikanalitik kuramcı Havelock Ellis tarafından ilk olarak psikoloji literatürüne giren narsizm kavramının⁵² tarihsel süreci, kendisine platonik aşk ile bağlanan yakışıklı yunan genci Nersîs'e dayanmaktadır.⁵³ Kişinin kendisini aşırı şekilde beğendiği, psikolojik ve fiziksel özelliklerine hayran kaldığı, platonik aşk düzeyinde kendisini sevdiği, sürekli kendisini haklı ve üstün gördüğü ve hiçbir şekilde empati yapamadığı Narsist psikolojide otorite, gösteriş, sömürü, hırs, öz güven ve egoizm duyguları hâkimdir.⁵⁴

Alışılmışın aksine farklı bir kişiliği canlandırdığı için narsist birey, başta roman olmak üzere edebiyatın birçok dalında kendisine rol bulabilmiştir. Bu anlamda romanları incelendiğinde söz konusu karaktere yer verenlerden birisinin de Bâkesîr olduğu görülmektedir. Nitekim *el-Fârisu'l-Cemîl* adlı romanının kahramanlarından Aişe bint Talha bu rolde oynatılmıştır.

Narsist kadın karakterini canlandıran Aişe'nin romandaki faaliyetlerine bakıldığında kendisinin narsizm psikolojisiyle hareket ettiği görülmektedir. Çünkü kıskançlık duygusuna kendisini aşırı şekilde kaptırdığı, güzel gelişmeler karşısında da kolay kolay memnun olmadığı ve fiziksel özellikleri ile sürekli övündüğü görülmektedir.⁵⁵ Söz konusu kötü huylarıyla eşini çoğu defa canından bezdiren Aişe, bir defasında seferden dönen eşi Mus'ab'ı sırf Sükeyna'ya önce uğradığı için eve kabul etmemiştir.⁵⁶

Narsist duyguları kıskançlıkla sınırlı kalmayan Aişe'in, insanlarla olan ilişkilerine bakıldığında etrafındakilerin duygularına itibar etmediği ve onları kırmaktan çekinmediği görülecektir. Bir defasında çok değerli bir kolyeyi kendisine getiren eşi, onun uyuduğunu görünce dayanamamaya onu uyandırıp kolyeyi kendisine vermiştir. Bu durum karşısında takdir bekleyen eşi, kendisini uykudan uyandırdığı için ondan azar işitmiş ve evden kovulmuştur.⁵⁷

Güzelliğine hayran olan Aişe, bu hususiyetinden dolayı kendisini herkesten üstün görür ve saray kadınlarının aksine kendisini yabancı erkeklerden gizlemezdi. Bu durum kendisine sorulunca da, şöyle derdi:

“Allah Te'alâ, beni güzellikle ayrıcalıklı kılmış; ben insanların bunu görmelerini ve onlara olan üstünlüğümü bilmelerini istiyorum. Bundan dolayıdır ki örtünmüyorum ve yemin olsun ki hiç kimse bende bir kusur bulamayacaktır.”⁵⁸

⁴⁷ Bâkesîr, *Selâmetü'l-Kass*, ss. 173-174.

⁴⁸ Bâkesîr, *Leyletü'n-Nehr*, Kahire, Dâru Mısır, 1946, s. 176.

⁴⁹ Bâkesîr, *Siretü'ş-Şucâ*, s. 303.

⁵⁰ Bâkesîr, *Vâ İslâmâ*, s. 194.

⁵¹ Detay için bk: Bâkesîr, *Leyletü'n-Nehr*.

⁵² Necmettin Cihangiroğlu ve dğr., “Narsist Kişilik Eğilimleri İle Kuramsal Bağlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Analizi”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 2015, Sayı: 1, s. 2.

⁵³ Hasnâ' Akdâh, “en-Nercisiyye ve Tecelliyâtühâ fi Gazel b. Zeydün”, *Dimeşk Üniversitesi Dergisi*, 2013, Sayı: (2+1), s. 190.

⁵⁴ Cihan Tuncer, “Anna Seghers'in Ölüler Genç Kalır Adlı Romanında Narsisizm ve Ötekilik İzlekleri”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi*, Aralık, 2015, s. 97; Cihangiroğlu ve dğr., “Narsist Kişilik Eğilimleri İle Kuramsal Bağlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Analizi”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, s. 4.

⁵⁵ Bâkesîr, *el-Fârisu'l-Cemîl*, Mektebetu Mısır, Kahire, t.y., s. 55.

⁵⁶ Bâkesîr, *el-Fârisu'l-Cemîl*, s. 18-19.

⁵⁷ Bâkesîr, *el-Fârisu'l-Cemîl*, s. 56.

⁵⁸ Bâkesîr, *el-Fârisu'l-Cemîl*, s. 57.

9. Fettâne Kadın Karakteri

Klasik Türk romanında Mehpeyker tipi ile hayat bulmuş Fettâne kadın karakteri, mal ve şöhret uğruna ya da ahlaksız kişiler yüzünden kötü yola yönelen bütün kadınları yansıtan bir karakterdir.⁵⁹ Söz konusu karakter, romanın yapısal özelliklerinden biri olan olay örgüsüne devinim, duygu ve çeşitlilik kattığından dolayı Bâkesîr dâhil birçok romancı tarafından işlenmiştir.

Bâkesîr'in roman çalışmaları bu bakış açısıyla incelendiğinde *es-Sâiru'l-Ahmer* adlı romanın kahramanları Râciye ve *Leyletü'n-Nehr* adlı romanın kahramanı İhsân'ın bu karakter ile ilgili çalışmalarda yer aldıkları görülecektir.

Roman olaylarına zenginlik katma hedefiyle fettâne kadın karaktere değinen Bâkesîr, söz konusu karakteri eleştirmekle beraber onu sosyal bir realite olarak değerlendirmiş; ancak bu karakteri canlandıran oyunculara karşı ise farklı tutumlar takınmıştır. Nitekim ahlaksız insanlar sebebiyle kötü yola düşen Dansöz İhsân Zekî'nin rolünü irdeleyen Bâkesîr, şeytanlaştırmak yerine ona şefkatle yaklaşmış, temiz bir ruha sahip olduğunu belirtmiş ve bu kötü yola düşmesinde ahlaksız insanları, kötü toplumu ve eşit dağılımı ön görmeyen ekonomik sistemleri neden olarak görmüştür.⁶⁰ Ancak kötü karakter, servet arzusu ve batıl ideolojisi sebebiyle kötü yola düşen Râciye'ye ise aynı toleransı tanımayan Bâkesîr, onu yerden yere vurmuş ve toplum vicdanında mahkûm etmeye çalışmıştır.⁶¹

Fettâne kadın karakterini canlandıran söz konusu roman kahramanlarını ve onlara bu kimliği kazandıran rollerini yakından tanımak önem arz etmektedir. Konuya bu zaviyeden yaklaşıldığında Bâkesîr'in kendisine şefkatle yaklaştığı İhsân Zekî'nin Kahire'deki gazino ve barlarda bir taraftan dansözlük yaptığı diğer taraftan içki masalarında konsomatris olarak bulunduğu görülmektedir. Başkahraman Fuâd Hilmî tarafından, başkasıyla evlendirilen sevgilisine benzetilmesi üzerine romana dâhil olan İhsân, bir taraftan eski hayatını devam ettirir bir taraftan da sevgilisi başkası ile evlendirilmiş olan yeni arkadaşı Fuâd'ı teselli etmeye çalışır. Fuâd'dan söz konusu kişinin bölgenin ileri gelenlerinden Sabri'nin olduğunu öğrenen İhsân, Sabri'nin şahsında kendisi gibi birçok kişiyi kötü yola düşürüp hayatlarını karartan ahlaksız insanlardan intikam almaya yönelir ve en sonunda onu iflas ettirir.⁶²

İffetsizliğe meyyâl kötü karakteri yüzünden ahlaksız bir yola düşen Râciye ise, *es-Sâiru'l-Ahmer* adlı romanın başkahramanı Hamdân'ın en küçük kız kardeşidir. Aşırı kıskanç, kötü huylu ve uyumsuz bir yapıya sahip olan Râciye'yi engelleyen güzel bir ahlakın olmaması, kendisini her türlü rezillığe açık hale getirmiş ve daha sonra mahalledeki kopuklarla yatıp kalkarak iffetsizliğe adım atmasına sebep olmuştur.⁶³

Mahremi dâhil isteyen istediği kadınla nikâhsız beraber olabileceğini savunan Karmatilik⁶⁴ mezhebine girmekte herhangi bir beis görmeyen Râciye, söz konusu mezhebe girdikten sonra iffetsizliğin doruklarına nasıl çıktığını ve hayâ perdesi yırtılan insanın hangi seviyelere inebileceğini açıkça göstermiştir.⁶⁵

Sonuç

Batı edebiyatın bir ürünü olan roman, Arap edebiyatına girdiği ilk günden itibaren Arap kadınıyla tanışmış ve mütevazı düzeyde de olsa kendisine rol vermiştir. Arap romanın ilk örneklerinde figüran düzeyinde yer alan Arap kadını, romandaki varlığına toplumu yavaş yavaş alıştırmış ve kendisine dönük toplumsal tepkileri minimize etmiştir. Sosyo-kültürel baskıları geride bırakıp roman alanında artık daha fazla görünmeye başlayan Arap kadını, duygusal zenginliği, karakter çeşitliliği ve güçlü kişiliği ile zamanla romanda ciddi başarılar kaydetmiş ve başkahraman rolü için erkekle eşit şansa sahip olmuştur. Klasik ve modern dönemin

⁵⁹ Sinan Çiftçi, "İntibah Romanında Ele Alınan İki Kadın Tipi", *Turkish Studies/Turkoloji Dergisi* 1, 2006, Sayı: 1, s. 69.

⁶⁰ Şâhîn, "Suretu'l-Mer'a Fi'Rivâyâti Ali Ahmed Bâkesîr", s. 151.

⁶¹ Ebû Bekir el-Bâbekrî, *Rivâyât Ali Ahmed Bâkesîr et-Tarihîyye: Masâdiruhâ, Nesicuhâ'l-Fenni ve İskâtâuhâ*, San'a Üniversitesi yayınları, San'a, 2005, s. 158.

⁶² Bâkesîr, *Leyletü'n-Nehr*, s. 137-147.

⁶³ Bâkesîr, *es-Sâiru'l-Ahmer*, s. 82.

⁶⁴ Karmatilik: Bâtıniye, Sabiyye ve daha birçok değişik isim ile anılmakla beraber daha çok kurucusu Hamdân b. Karmât'a nispetle Karâmite ismi ile şöhret bulmuştur. İslâm'ı içten yıkma ve Müslümanlar arasında dinsizliği yayma hedefiyle hareket eden bu grup, savunduğu değerler itibarı ile Mezdekiye ve Zerdüştlükten önemli derecede etkilendiği görülmüştür. Hamdân b. Karmât'ın, hicri III. yüzyılda Kufe'de kurmuş olduğu bu fırka kullandığı eşitlik ve sosyal adalet söylemleriyle birçok kişinin ilgisini çekmiş ve belli bir güce ulaştığında da dönemin İslam halifesine karşı birçok defa isyanda bulunmuştur. Birçok batıl fırkanın görüşlerini bünyesinde toplayan bu grup, dini konularda savundukları sapkın görüşlerle dikkat çekmişlerdir. Namazı sabah ve akşam kılınan iki rekâtle, orucu da mihrican ve nevrüz günleri ile sınırlayan bu grup, bazen bu ibadetleri de reddettikleri de olmuştur. İbadette olduğu gibi inanç konularında da birçok sapkın görüş ileri süren söz konusu grubun inanç anlayışı şu şekildedir: Vahiyy, kıyamet ve ahiret diye bir şey yoktur. Nefis ve akıl diye iki farklı ilah vardır ve her dönemde zahiri şeyleri tevîl eden masum bir imamin olması gerekmektedir. Kendi fertlerine her şeyi mubah kılan bu sapkın grup, nikâh anlayışını reddeder ve kadının rızası koşulu ile dileyen dilediği/diledikleri ile beraber olmasını savunmuştur. (Abdurrahman b. el-Cevzi, el-Karâmite, Beyrut, el-Mektebû'l-İslâmî, Beyrut, 1981, s. 14-62; Sabri Hizmetli, (Karmatiler) TDV İslam Ansiklopedisi (dia), XXIV, s. 510-513.

⁶⁵ Bâkesîr, *es-Sâiru'l-Ahmer*, s. 151.

neredeyse tüm roman çalışmalarında görev alan Arap kadını, ortaya koyduğu yeteneğiyle söz konusu çalışmaların bazılarında başkahraman bazılarında da figüran rolüyle yer almıştır. Değişik karakteriyle roman olaylarını çeşitlendiren ve sahip olduğu duygusal yönüyle onu monoton ve ruhsuz bir metin olmaktan kurtaran Arap kadının söz konusu olumlu katkısını kimileri, görmezden gelmiş ve onun geri planda kalmasını savunmuştur. Ancak kimileri de, kadına doğasına uymayan, ahlaki değerlerle bağdaşmayan ve reel hayatta karşılığı olmayan roller vererek gerçeklikten uzaklaşmış ve ahlaki prensipleri çiğnemiştir. Şiir ve tiyatro çalışmalarında olduğu gibi romanlarında da kadının rolüne değinen Bâkesîr, söz konusu iki gruptan daha farklı bir yol izlemiş ve kadına verdiği rollerde itidalden uzaklaşmamaya özen göstermiştir. Arap kadının toplumsal gerçeğine bağlı kalmaya çalışan Bâkesîr, kaleme aldığı kurgusal çalışmalarında onun günlük hayatta canlandırdığı karakterlerin pek çoğuna değinmiş ve bunu edebi bir dille okura sunmuştur. Kadına ütöpik roller vermek yerine Arap toplumundaki tarihsel gerçeğine uygun roller veren Bâkesîr, onun cihâd meydanında yaptığı katkıları, geleneksel toplumda çektiği sıkıntıları ve aile ortamında üstlendiği doğal fedakarlığı yansıtan olumlu karakterine yer verdiği gibi onun olumsuz yönlerine işarette bulunan kötü karakterine de yer vermiştir.

Kaynaklar

Abdullah Halîl, Gâdet Mahmûd, Sûretu'l- Mer'ati fi'r-Rivâyeti'n-Nisâiyye fi Bilâdi's-Şâm, (Doktora Tezi, Ürdün Üniversitesi Yüksek Bilimler Fakültesi), 2004.

Akdâh, Hasnâ', "en-Nercisiyye ve Tecelliyâtühâ fi Gazel b. Zeydûn", Dimeşk Üniversitesi Dergisi, 2013, Sayı: (2+1).

Aktaş, Şerif, Roman Sanatı ve Roman Sanatına Giriş, Ankara: Akçağ Yayınları 2005.

Akyalçın, Necmi, Türkçemizin İncileri Atasözlerimiz: Tanıklı Sözlük, Ankara: Ertem Basım Yayınları 2012.

Arslan, Adnan, Ahmet Rıza Hûhû'nun "Gadetu Ummi'l-Kurâ" Öyküsünde "Arap Kadını Üzerindeki Sosyal Baskı" İzleği, Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2017/6, c. 6, sayı: 12.

Bâkesîr, Ali Ahmed, el-Fârisu'l-Cemîl, Kahire: Mektebetü Mısır t.y.

.....:es-Sâiru'l-Ahmer, Kahire: y.y. 1948.

.....:Leyletü'n-Nehr, Kahire: Dâru Mısır 1946, s. 176.

.....: Sellâmetü'l-Kass, Kahire: Dâru Mısır 1944.

.....: Sîretu's-Şucâ, Kahire: Mektebetü Mısır 1955.

.....: Vâ İslâmâ, Kahire: Dâru Mısır 1945.

Bebârî, Munîre, Binâü's-Şahsiyât fi Rivâye 'Arşi Ma'suk Li Rabîa (Yüksek Lisans Tezi, Celfî, Hayser Bisker Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesi) Cezâir, 2015.

Cihangiroğlu, Necmettin ve dğr., "Narsist Kişilik Eğilimleri İle Kuramsal Bağlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Analizi", Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 2015, Sayı: 1.

Çiftçi, Sinan, "İntibah Romanında Ele Alınan İki Kadın Tipi", Turkish Studies/Turkoloji Dergisi I, 2006, Sayı: 1.

Dehâ, Ali Fehd, Ali Ahmed Bâkesîr Ve Edebuhu'n-Nesrî er-Rivâyetü't-Tarîhiyye Diraseten Fenniyye, (Yüksek Lisans Tezi, Irak Üniversitesi Edebiyat Fakültesi), Bağdat, 2011.

el-Bâbekrî, Ebû Bekir, Rivâyât Ali Ahmed Bâkesîr et-Tarîhiyye: Masâdiruhâ, Nesîcuhâ'l-Fennî ve İskâtâtuhâ, San'a: San'a Üniversitesi yayınları 2005.

el-Cebûrî, Yahya, en-Nisau'l-Hâkimât mine'l-Cevârî ve'l-Melikât, Ammân: Dâru Mecdulâvî 2011.

el-Hatîb, Abdullah, Rivâyâtü Ali Ahmed Bâkesîr, Ammân: Dâru'l-Me'mun 2003.

Emin, Kasım, Tahrîru'l-Mer'a, Kahire: Müessesetü'l-Hindâvî 2011.

Er, Rahmi, Tâhâ Hüseyin ve Üç Romanı, (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara, 1988, s. 160;

es-Samâdî, Vâil Ali Fâlih, Sûretu'l-Mer'a fi Rivâyâti Sahar Halife, (Yüksek Lisans Tezi, Âli Beyt Üniversitesi Edebiyat Fakültesi), 2006.

- es-Sûmehî, Ahmed Abdullah, Ali Ahmed Bâkesîr Hayatühü, Şi'ruhu'l-Vetanî ve'l-İslâmî, (Yüksek Lisans Tezi, Ezher Üniversitesi Edebiyat Fakültesi), Kahire, 1975.
- es-Suyûf, Nebîl Fâyiz, Kadâye'l-Merati beyne'Samti ve'l-Kelâm fi'r-Rivâyeti'n-Nisviyyeti'l-'Arabiyye, (Yüksek Lisans Tezi, Ürdün Üniversitesi Yüksek Bilimler Fakültesi), 2002.
- eş-Şâmî, Hassân Reşşâd, el-Mer'a fi'r-Rivâyeti'l-Filistîniyye, y.y.: İttihâdu'l-Küttâbi'l-'Arap 1998.
- ez-Zebîdî, Abdulhakîm, "Sûretu'l-Mer'a fi'r-Rivâyâti't-Târîhiyye", Mecelletü'l-Vâfid, 2010, Sayı: 6.
- Hamûd, Mâcid, "el-Mer'a fi Rivâyât Sahar Halife", Mecelletü'l-Marife, 1994, Sayı: 373;
- Hamza, Âdil Abdulhâfiz, eş-Şarku'l-İslâmî beyne Şakay Rihâ: es-Salîbiyîn ve'l-Moğûl, Kahire: Dâru'l-Fikri'l-'Arabî t.y.
- Hizmetli, Sabri, (Karmatîler) TDV İslam Ansiklopedisi (dia), XXIV.
- İbn Manzûr, Cemâleddin Muhammed b. Mukerrem, Lisânu'l-Arap, (I-IV), Beyrut: Müessesetü'l-Â'lemî li'l-Matbû'ât 2005.
- İbnü'l-Cevzî, Abdurrahman, el-Karâmite, Beyrut, Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî 1981.
- Kâsım, 'Abduh Kâsım, Asru Salâtîn'l-Mamâlik: et-Târîhu's-Siyâsî ve'l-İctimâî, , y.y.: Dâru Ayn li Dirâsât ve'l-Buhûs'l-İnsâniyye ve'l-İctimâ'iyye 1998.
- Metin, Abdullah, "Kimliğin Toplumsal İnşası ve Geleneksel Kadın Kimliğinin Aktarımı", Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2011, Sayı: 1.
- Nebî, Gulâm, "Kadiyetü'l-Mer'a kemâ Tetecellâ fi 'A'mâl Ali Ahmed Bâkesîr", Kâlikût Üniversitesi Arap Dili Bölümü Kâlikût Dergisi, Sayı: 3, 2017.
- Necm, Seyyid "el-Mer'a fi Bevâkîr'r-Rivâyeti'l-Arabiyye", <http://cahiersdifference.over-blog.net/article-33467401.html>, (01.01.2018).
- Sâlih, Mufkûde, el-Mar'et fi'r-Rivâyeti'l-Cezâiriyye, Dâru'l-Hudâ, Baskar, 2009, s 15.
- Şâhîn, Beşâret Ahmed, "Suretu'l-Mer'a Fi'r-Rivâyâti Ali Ahmed Bâkesîr", Kâlikût Üniversitesi Arap Dili Bölümü Kâlikût Dergisi, Sayı: 3, 2017.
- Şeybetü'l-Hamed, Abdulkadir, Hukûku'l-Mar'a fi'l-İslâm, , Riyâd: y.y. 2010.
- Tabîl, Muhammed Muhammed Huseyin, Tahâvulâti'r-Rivâyeti't-Târîhiyye fi'l-Edebi'l-Arabî, (Yüksek Lisans Tezi, İslâm Üniversitesi Edebiyat Fakültesi), Gazze, 2016.
- Tuncer, Cihan, "Anna Seghers'in Ölüler Genç Kalır Adlı Romanında Narsisizm ve Ötekilik İzlekleri", Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi, Aralık, 2015.
- Zerîk, Henâ', Suretu'l-Mer'a fi Rivâyeti Kalil mine'l-Aybi Yekfi li Zehrat Dîk, (Yüksek Lisans Tezi, Muhammed Gaydar Beskar Üniversitesi Edebiyat Fakültesi), 2016.